

Нуриев Дооронбек Шамшиевичтин 12.00.01 – мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы, мамлекет жана укук жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча юридика илимдеринин доктору окумуштуу даражасын изденип алуу үчүн «Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар: теориялык, тарыхый жана эл аралык укуктук аспектер» темасындагы диссертациясына Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын мамлекет жана укук институтунун, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук университетинин жана Ош мамлекеттик университетинин алдындагы юридика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуу даражасын ыйгаруу боюнча Д.12.24.695 Диссертациялык кеңешинин эксперттик комиссиясынын мүчөсүнүн

КОРУТУНДУСУ

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын мамлекет жана укук институтунун, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук университетинин жана Ош мамлекеттик университетинин алдындагы юридика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуу даражасын ыйгаруу боюнча Д.12.24.695 Диссертациялык кеңешинин эксперттик комиссиясынын мүчөсү катары юридика илимдеринин доктору, профессор Асаналиев Т.А. тарабынан изденүүчү Нуриев Дооронбек Шамшиевичтин 12.00.01 – мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы, мамлекет жана укук жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча юридика илимдеринин доктору окумуштуу даражасын изденип алуу үчүн «Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар: теориялык, тарыхый жана эл аралык укуктук аспектер» темасындагы доктордук диссертациясын карап чыгып, төмөнкү корутундуларды чыгарышты:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияны жактоого алуу үчүн берилген укук боюнча эмгектин адистикке дал келүүсү.

Нуриев Дооронбек Шамшиевичтин «Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар: теориялык, тарыхый жана эл аралык укуктук аспектер» темасындагы көрсөтүлгөн доктордук диссертациясы диссертациялык кеңештин профилине дал келет.

Сунушталган изилдөө тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштардын теориялык, тарыхый жана эл аралык укуктук аспектеринин актуалдуу көйгөйлөрдүн маңызын ачып берүү жана аларды чечүүнүн жолдорун аныктоо эсептелет.

Аталган диссертациялык изилдөө укук колдонулуучу, укук коргоо, укук чыгаруучулук жана укуктук интерпретациялоо өлчөмдөрү аркылуу тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарды изилдөө контекстинде тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыздоонун көйгөйлүү маселелерине арналган монографиялык деңгээлде даярдалган биринчи комплекстүү теориялык-прикладдык изилдөө болуп саналат.

Изилдөөнүн предмети-тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар боюнча мурда колдонулуп келген жана азыркы эл аралык, ата мекендик жана чет өлкөлүк мыйзамдардын ченемдери жана институттары; тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштардын көйгөйлөрүнө тиешелүү юридикалык жана башка булактар.

Диссертациялык изилдөөнүн максаты – тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуунун көп баскычтуу тутумунун концептуалдык негиздерин калыптандыруудан турат. Изилдөөнүн башталышы болуп «тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар» укуктук категориясы катары жана изилденүүчү көйгөйлөрдүн актуалдуулугунан келип чыгууда.

Максатка жетүүдө төмөнкү теориялык-методологиялык жана практикалык-технологиялык милдеттерди иштеп чыгуунун жана чечүүнүн зарылчылыктары аныкталды:

1. Төмөнкү талаштуу укуктук категорияларды жана институттарды укуктук чечмелөөнүн теориялык жолдорун изилдөө: «тынчтыкка жана

адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыш», «тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутуму», «тынчтык жана адамзаттык коопсуздук укугу» ж.б.

2. Белгиленген категориялардын жана мекемелердин негизги жана кошумча өзгөчөлүктөрүн жана параметрлерин табуу;

3. «Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыш» укуктук категориясын укуктук коргоо, укуктук колдонуу, укуктук чечмелөө, укук чыгаруучулук өлчөмдөр аркылуу үйрөнүү;

4. Институционалдык жана укуктук мезгилдештирүү (периодизация) максатында тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун коргоонун негиздерине тарыхый - ретроспективдүү талдоо жүргүзүү, б.а. тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутумунун өнүгүү динамикасын, ошондой эле изилденип жаткан чөйрөнү жөнгө салуучу укуктук нормалардын эволюциясын аныктоо;

5. Тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутумунун теориялык, методологиялык жана уюштуруучулук - технологиялык параметрлерин төмөнкү жолдор аркылуу иштеп чыгуу: 1) изилдөө программасын теориялык жана методологиялык жактан аныктоо; 2) изилденип жаткан тутумдагы маселелерди диалектикалык талдоо; 3) изилденүүчү тутумдун баштапкы моделин куруу; 4) тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы аракеттенүү тутумун уюштуруунун теориялык жана методологиялык аспектерин иштеп чыгуу;

6. Колдонуудагы мыйзамдарга тиешелүү түзөтүүлөрдү киргизүү максатында негизги эл аралык-укуктук ченемдерди ар тараптуу изилдөө;

7. Тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуунун перспективдүү тутумун куруунун мүмкүнчүлүгүн карап чыгуу.

Жогоруда аталган толук өлчөмдө 12.00.01 – мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы, мамлекет жана укук жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча изилдөөлөрдүн талаптарына жооп берет.

2. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу

Нуриев Дооронбек Шамшиевич жактоого чыгарган докторлук диссертациясынын актуалдуулугу жана илимий жаңылыгы, төмөнкү өзгөчө маанилүү илимий натыйжалары саналат:

- тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар үчүн кылмыш-жаза жоопкерчилиги институтунун пайда болуу жана өнүгүү этаптарынын мыйзам ченемдүүлүктөрү аныкталганы;
- тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу маселелерин жөнгө салуучу укуктук ченемдердин эволюциясына автордук мезгилдештирүү жүргүзүлгөнү;
- заманбап технологиялар тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарды жасоого шарт түзгөн жагдайларды эрте диагностикалоого жана акыркыларды жашырууга көбүрөөк мүмкүнчүлүктөрдү берери негизделгени;
- тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу чөйрөсүндө негизги укуктук категориялар жана терминдер пайда болгон негизги шарттар жана жагдайлар баяндалганы;
- тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы эл аралык жана ички мамлекеттик деңгээлдеги кылмыштарды жасоого көмөк көрсөтүүчү (өбөлгө болуучу) себептер жана шарттар аныкталганы;
- тынчтыкка жана коопсуздукка каршы кылмыштарды трансформациялоонун (жаңылоонун) ар кандай мейкиндиктик-убакттык учурдагы маданий, аскердик-технологиялык, социалдык-экономикалык, коммуникациялык-технологиялык өзгөрүүлөр менен байланышы белгиленгени;
- алардын ар кандай мейкиндиктүү-убакыттуу учурдагы өзгөрүүлөр менен байланыштары изилденип көрсөтүлгөнү;
- улуттук жана эл аралык мыйзамдарда формалдуу ченемдердин (беренелердин) жоктугу тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу чөйрөсүндө коомдук мамилелерди бузган фактылардын жана окуялардын жоктугу аныкталганы;

- эл аралык коопсуздуктун парадигмасын өзгөртүп жаткан заманбап технологиялар жана инновациялык жетишкендиктер сүрөттөлгөнү;
- тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутуму боюнча автордук илимий-изилдөө программасы көрсөтүлгөнү;
- коомдук - гуманитардык объекттерди, кубулуштарды жана процесстерди изилдөөгө автордун мамилеси баяндалганы;
- эл аралык коопсуздукту камсыз кылуу чөйрөсүндөгү тутумду, кубулуштарды, процесстерди изилдөө үчүн зарыл болгон негизги, базалык параметрлер аныкталганы;
- изилдөө моделинин тезаурусу иштелип чыгышы;
- тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу чөйрөсүндөгү социалдык - гуманитардык жана эл аралык - укуктук мүнөздөгү заманбап көйгөйлөр чагылдырылганы;
- тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутумунун баштапкы (негизги) моделин курууда теоретикалык - технологиялык операциялардын (автордук) ырааттуулугу көрсөтүлгөнү;
- тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутумун иштеп чыгуунун эффективдүүлүгүнө таасирин тийгизген укуктук жана уюштуруучулук мүнөздөгү учурдагы көйгөйлөр баяндалганы;
- адамдын коопсуздугунун деңгээлин төмөндөтүүчү факторлор классификацияланган жана типтештирилгени;
- ар кандай предметтик жана ар кандай типтеги маалымат булактарынын жана маалымат массивдеринин изилденип жаткан чөйрөсүндө маалыматтык талдоо жүргүзүүнүн тартиби жана ырааттуулугу баяндалганы;
- тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы аракеттенүүнү уюштуруудагы уюштуруу-укуктук мүнөздөгү көйгөйлөрдүн мүнөздүү өзгөчөлүктөрү көрсөтүлгөн. Белгиленген чөйрөдө уюштуруучулук жана укуктук көйгөйлөрдүн пайда болуу механизминин түзүмдүк компоненттери баяндалганы;

- тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы аракеттенүү тутумун уюштуруу маселелерин оптималдуу чечүүнүн жолдорун аныктоо жана тутумдаштыруу ыкмасы боюнча сунуштар берилгени;

- «Тынчтыктын жана адамзаттын коопсуздугунун укугу» укуктук категориясын эларалык укуктун көз карандысыз тармакчасына белгилөөнүн жарамдуулугуна аргументтер келтирилгени;

- эл аралык укуктун өз алдынча тармакчасы катары «тынчтыктын жана адамзаттын коопсуздугунун укугунун» түзүмдүк архитектурасы баяндалганы;

- «Тынчтыктын жана адамзаттын коопсуздугунун укугу» укуктун өзүнчө бир тармакчасына бөлүп көрсөтүүнүн жарамдуулугун бекемдеген негизги укуктук институттар аныкталганы;

- жер, космос, аба жана деңизден кийинки согуштук аракеттердин бешинчи домени катары киригизилген кибермейкиндик жөнүндөгү изилдөө аракеттери актуалдаштырылганы;

- тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуунун перспективдүү тутумун уюштуруунун теоретикалык-методологиялык жана уюштуруу-технологиялык параметрлери баяндалганы;

- болжолдоочу моделди иштеп чыгуу процессинин эң маанилүү технологиялык операцияларынын логикалык ырааттуулугу берилген.

Жогорудагынын негизинде изденүүчү тарабынан жасалган илимий изилдөө өз убагында жасалган жана актуалдуу жыйынтык болуп саналгандыгы тууралуу корутунду чыгарса болот.

3. Илимий жыйынтыктар

Иште мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы, мамлекет жана укук жөнүндө окуулардын тарыхы илимдин өнүгүүсүнө маанилүү болгон илимий негизделген жана теоретикалык жыйынтыктар сунушталган:

1. «Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыш» укуктук категориясына автордук аныктама сунушталган – бул элдердин, улуттардын жашоосунун жана мамлекеттердин эркин өнүгүүсүнүн негиздерине кол салган, эл аралык укуктун жалпы кабыл алынган (жалпы коомчулук тааныган)

принциптерине, ченемдерине жана бардык адамзаттын эң маанилүү жалпы таанылган таламдарына шек келтирген өзгөчө оор эл аралык укукка каршы, ошондой эле эл аралык тынчтыктын жана адамзаттын коопсуздугунун базалык негиздерине коркунуч келтирген жосундар болуп саналат.

2. Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар башка коомдук коркунучтуу жосундардан бир катар жалпы белгилери менен айырмалануусу негизделген:

- дүйнөлүк коомчулук тарабынан жалпы таанылган, эл аралык кылмыш-жаза жана гуманитардык укук тарабынан корголгон кызыкчылыктарга багытталган;

- эл аралык укукка ылайык жосундарды формалдаштыруу жана пенализациялоо;

Жана бир катар өзгөчө белгилер менен:

- согушту ачууда жана жүргүзүүдө жалпы кабыл алынган эрежелерге жана мыйзамдарга кылмыштуу кол салуу;

- тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуунун жалпы кабыл алынган тартибине багыт алуу;

- расалык, улуттук, этникалык, маданий, диний жана башка негиздер боюнча адамдардын жана топтордун укуктарына жана эркиндиктерине, кызыкчылыктарына кол салуусунун багытталышы;

- дүйнөлүк экологияга жана биосистемага кылмыштуу кол салуу.

Аныкталган белгилерди бөлүп көрсөтүү «тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыш» укуктук категориясын өнүктүрүүгө концептуалдык жактан мамиле кылууга жана аны башка жосундардан айырмалап көрсөтүүгө мүмкүндүк берет.

3. Тынчтыкка жана коопсуздукка каршы кылмыштар белгилүү бир мейкиндик-убакыттын аралыгында жаңыланып, өзгөртүлүп, кайра түзүлүп, эл аралык укуктук, маданий, адеп-ахлактык, аскердик-технологиялык, социалдык-экономикалык, коммуникациялык жана технологиялык факторлор жана шарттар менен аныкталат деп ырасталат. Жогоруда айтылган көйгөйлөр

жагдайларга баа берүү жана чараларды көрүү субъекттери тарабынан аларга заманбап тиешелүү мамилени талап кылгандыгына карабастан, алардын пайда болушунун теориялык жана эл аралык-укуктук өбөлгөлөрүн терең изилдебестен маселелерди чечүү мүмкүн эмес деп белгиленет.

4. Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар өзүнүн мазмуну боюнча спецификалык белгилерге ээ болууга, ошондой эле укуктук ченемди конструкциясын түзүүдө өзгөчө мамилеге ээ болууга тийиш деген негиздүү корутунду чыгарылган. Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштардын кылмыш түзүүчү белгилеринин жана касиеттеринин так түзүлүшү акыркыларга каршы аракеттенүүнүн эффективдүүлүгүнүн деңгээли менен түздөн-түз байланыштуу. Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар өзүнүн жалпы мааниси боюнча улуттук кылмыш-жаза мыйзамдарында кылмыш түзүүчү касиеттердин жана белгилердин бирдей көрсөтүлүшүн талап кылат.

5. Учурда дүйнөлүк коомчулук тарабынан фундаменталдуу эл аралык укуктук актылар иштелип чыгылды, тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун коргоону жөнгө салуучу укуктук параметрлер, ошондой эле тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуунун институционалдык негиздери жана механизмдери белгиленди. Ошону менен бирге, жалпы жана универсалдуу мамилени, тактап айтканда, эл аралык деңгээлде да ички мамлекеттик деңгээлде да укук чыгаруу, укукту чечмелөө (талкуулоо) жана укукту колдонуу ишмердүүлүгүн бириктирүү максатында, тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы бардык кылмыштарды аныктаган Бириккен Улуттардын Уюмунун бирдиктүү кодификацияланган актысын иштеп чыгуу жана кабыл алуу зарыл.

6. Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар үчүн эл аралык кылмыш жоопкерчилиги жөнүндө ченемдердин эволюция процессинин автордук мезгилдүүлүгү көрсөтүлгөн:

1) Согушту жүргүзүүнүн негизги эрежелерине таасир этүүчү юридикалык далилдеринин жалпы белгилерин аныктоо жана аларды бузгандыгы үчүн жоопкерчиликтин пайда болушу (XV-кылымга чейин);

2) согушту жүргүзүүнүн жалпы коомчулук тарабынан кабыл алынган (таанылган) эрежелерин жана мыйзамдарын бузгандык үчүн кылмыш жоопкерчилигине тартуунун ички улуттук практикасын иштеп чыгуу, мындай укук бузуулар үчүн юридикалык жоопкерчиликти ички мамлекеттик аракеттерди институтташтыруу жана формалдаштыруу (XVI – XIX кылым);

3) Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы жасалган айрым кылмыштарды эл аралык деңгээлде криминалдаштыруу жана аларды жасагандыгы үчүн кылмыш жоопкерчилигинин формалдуу механизмдерин белгилөөгө аракет кылуу, бир эле убакта белгиленген кылмыштарды улуттук деңгээлде криминалдаштыруу (формалдаштыруу), көрсөтүлгөн чөйрөдө укук колдонуунун алгачкы практикасынын пайда болушу (XX кылым – Улуу Ата Мекендик согуштун башталышы);

4) Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарды эл аралык коомчулук тарабынан таануу жана криминалдаштыруу, ошондой эле бул чөйрөдө эл аралык институттук механизмдерди бекитүү: тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыш жасаган адамдарды кылмыш жоопкерчилигине тартуу үчүн юрисдикцияга ээ болгон эл аралык кылмыш-жаза юстиция органдарынын мекемелери, эл аралык кылмыш-жаза жана гуманитардык укуктун жалпы ченемдерин жана принциптерин улуттук мыйзамдарга киргизүү боюнча мамлекеттердин укуктук милдеттенмелеринин пайда болушу; эл аралык мамилелердин бардык субъекттери тарабынан (Улуу Ата Мекендик согуштан кийин — азыркы кезде) белгиленген чөйрөдө кылмыш-жаза, жазык-процессуалдык, кылмыш-жаза аткаруу укуктарды өнүктүрүү. Төртүнчү мезгилди шарттуу түрдө эки этапка бөлүүгө болот. Биринчи этап XX кылымдын 90-жылдарында аяктайт жана эл аралык сот адилеттигинин органдарынын шарттуу түрдө бөлүнүшү, эл аралык кылмыш сотунун түзүлүшү жана тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугун камсыз

кылуу тутумундагы башка укуктук жана институционалдык өркүндөтүүлөр менен өзгөчөлөнөт.

Учурда, каралып жаткан жагдайдын төртүнчү мезгилдин экинчи этабында турабыз. Бул этап өнүккөн өлкөлөрдө технологиялардын жана курал-жарактардын болушу менен айырмаланат, аларды биринчи болжолдоодо аныктоо мүмкүн эмес, себеби өндүрүштүк жана согуштук технологиянын багыттарынын чектери бара-бара өчүрүлүүдө. Өнүккөн мамлекеттер кибер жана космостук технологиялар менен (10-15 М ден ашык ылдамдыктагы гиперүндүү курал) куралданган. Мындай технологияларды эске алуу менен согуштарда жана куралдуу кагылышууларда жумушчу күчүн - согушкерлерди колдонуу барган сайын азайтылып жатат. Гибридик согуш технологиялары барган сайын көбүрөөк колдонулууда.

7. Эл аралык кылмыш-жаза укугунун пайда болуусундагы Нюрнберг процессиндеги ролу каралган. Эл аралык кылмыш-жаза укуктун да, эл аралык гуманитардык укуктун дагы өнүгүшүнө таасир эткен үч базалык элемент белгиленген:

1) Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарды, өзгөчө корголуучу укуктук категориялар катары четтетүү катарында криминалдаштыруу. Нюрнберг процессине чейинки учурда мындай кылмыштар мыйзамсыз деп эсептелген, бирок процесстин жыйынтыгы боюнча белгиленген кылмыштар эң оор эл аралык кылмыштар категориясына өткөн;

2) Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы аракеттенүү механизмин формалдаштыруу жана институционалдаштыруу, тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарды соттук кароо боюнча эл аралык институттарды түзүүнүн мыйзамдуу өнөкөт шарты болуп калды.

3) Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыш жасоо учурунда мамлекетти жетектеген саясий адамдардын суверендүү мамлекеттик иммунитетин нейтралдаштыруу. Башкача айтканда, Нюрнберг процессинин

жүрүшүндө жана жыйынтыгында мамлекеттин эң жогорку кызмат адамдарын кылмыш жоопкерчилигине тартуу үчүн укуктук прецедент түзүлгөн.

8. Тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун изилдөөчү укуктун өзүнчө бир бутагын түзгөн төмөнкүдөй негизги институттар аныкталган:

- 1) тынчтыктын жана адамзаттын коопсуздугунун негизги принциптери;
- 2) элдердин жана мамлекеттердин тынчтыкка жана адамдын коопсуздугуна укугу;
- 3) тынчтык жана адамдардын коопсуздугу боюнча эл аралык келишимдерди түзүү укугу;
- 4) дипломатиялык укук адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуунун жана жалпы (региондук) тынчтыкты ишке ашыруунун куралы катары;
- 5) кибермейкиндикте тынчтыкка жана маалыматтык коопсуздукка укуктуу;
- 6) тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун укуктук камсыздоо (эл аралык укуктук жана мамлекеттик укуктук);
- 7) тынчтыкты жана адамдардын коопсуздугун камсыз кылуу боюнча укук коргоо ишмердүүлүгү;
- 8) тынчтыкты коргоодо жана адамдардын коопсуздугун камсыз кылууда эл аралык жана коомдук институттардын статусу жана ролу;
- 9) тынчтыкты жана адамдардын коопсуздугун камсыз кылууда эл аралык жана улуттук сот органдарынын жана соттордун статусун жана ролун аныктоо;
- 10) тынчтыкка жана коопсуздукка болгон укукту бузгандык үчүн юридикалык жоопкерчилик гумандуулук (эл аралык укуктук жана мамлекеттик укук) жана башкалар.

9. Тынчтыкты жана адам-заттын коопсуздугун камсыз кылуу системасында эл аралык укуктун эффективдүүлүгүнүн проблемасы эң оор проблема болуп калды деген корутунду негизделип чыкты. Буларды төмөнкү себептер менен түшүндүрүүгө болот:

- колдонуу объекттеринин гана эмес, ошондой эле изилдөө объектилеринин маселесин чечүү жолдорунун көп түрдүүлүгүнүн натыйжасы

катары маселенин өзүнүн ар тараптуулугу, тактап айтканда, укуктук көп кырдуулугу;

- субъекттердин ортосундагы вертикалдык жана горизонталдык укуктук, саясий, идеологиялык (нарктык) айырмачылыктар;

- жаңы укуктук актыларды жана каражаттарды колдонуунун татаалдыгы жана аларды колдонуунун ийкемдүүлүгү;

- айрым окумуштуулардын гана эмес, бүтүндөй илимий борборлордун күч-аракетин талап кылган көйгөйлүү саясий-укуктук аспектилерди изилдөөнүн жана айрым укуктук дисциплиналар аралык структуралардын натыйжалуулугун баалоонун методологиялык параметрлерин илимий жактан таануунун ар кандай абалы.

10. Илимий институт катары «Адамзаттын тынчтыгына жана коопсуздугуна каршы кылмыштардын» укуктук, социалдык жана гуманитардык категориясы боюнча илимий-изилдөө программасын иштеп чыгуу үчүн негизги параметрлер аныкталган:

• коомдук аң-сезимдин формалары (илим, искусство, дин, мораль, этика, укуктук аң-сезим, идеология, саясий аң-сезим жана маданият);

• турмуштук ишмердүүлүктүн формалары (эмгек ишмердүүлүгү, күнүмдүк жашоону жана эс алууну уюштуруу, коомдук-саясий жана геосаясий ишмердүүлүк);

• дүйнөнүн ар кайсы өлкөлөрүндө инсанды (аң-сезимди) калыптандыруу (билим берүү жана окутуу, спорт жана дене тарбия аспектилери);

• маселелер боюнча мамлекеттердин позициялары (саясий режим, башкаруу формасы, башкаруу формасы жана башка аспектилер);

• эл аралык жана улуттук институттар жана уюмдар (саясий, укук коргоо, коммерциялык эмес, диний ж.б.);

• эл аралык жана мамлекеттер аралык мамилелер (көп тараптуу жана эки тараптуу мамилелер);

• өлкөлөрдөгү калктын өзгөрүшүнүн негиздери изилденген (демографиялык жана этнографиялык мүнөздөмөлөр ж.б.);

- элдердин, улуттардын жана этникалык топтордун (региондор жана континенттер боюнча, экологиялык-географиялык өзгөчөлүктөрү ж.б.) табигый жана саясий-экономикалык себептер боюнча миграциясы;

- жалпы социалдык өнүгүү (коом, топ, команда);

- социалдык өзгөрүүлөр жана жылыштар, өнүгүүнүн структуралык өзгөчөлүктөрү;

- дүйнөнүн ар кайсы өлкөлөрүндөгү социалдык-гуманитардык институттар, социалдык-гуманитардык топтор;

- ЖМК жана ЖМКга (социалдык тармактар-Интернет), коомдук пикирге, басма сөзгө жана басылмалар, ЖМКлар тарабынан таанылбаган маалымат булактарына жетүү ж.б.);

11. Коомдук-гуманитардык система-проблема (статикалык объект), же кубулуш-процесс (динамикалык объект) системалык талдоо табигый-техникалык мүнөздөгү окшош объекттерден айырмаланып турганы көрсөтүлгөн. Социалдык-гуманитардык объекттерди системалык талдоо, төмөнкү алдын ала чараларын камтыйт: подсистемаларды диверсификациялоо, ыңгайлуу кийинки талдоо үчүн объект-системанын негизги бөлүктөрүнүн жана компоненттеринин типологиясы. Ошол себептүү, табигый жана техникалык мүнөздөгү объекттерден айырмаланып, жөнөкөй (шартсыз) системалык анализди колдонуу туура эмес, анткени коомдук системанын ичинде синергетикалык эффект пайда болушу мүмкүн жана энтропиянын чекиттеринде өнүгүүнүн ар кандай баскычтарында системанын параметрлери такыр башка багытта өнүгүшү мүмкүн.

12. Тынчтыктын жана адамзаттын коопсуздук укугунун өзүнчө бир тармакчасын түзгөн төмөнкү негизги институттар белгиленди:

- 1) тынчтыктын жана адамзаттын коопсуздугунун базалык принциптери;

- 2) тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна элдердин жана мамлекеттердин укугу;

- 3) тынчтык жана адамзаттын коопсуздугу жөнүндө эл аралык келишимдерди түзүү укугу;

4) дипломатиялык укук адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуунун жана жалпы (региондук) тынчтыкты ишке ашыруунун куралы катары;

5) кибермейкиндиктеги тынчтыкка жана маалыматтык коопсуздукка укуктуу болуу;

6) тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун укуктук камсыздоо (эл аралык укуктук жана мамлекеттик укуктук);

7) тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу боюнча укук коргоо ишмердүүлүгү;

8) тынчтыкты коргоодо жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылууда эл аралык жана коомдук институттардын статусу жана ролу;

9) тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылууда эл аралык жана улуттук сот органдарынын жана соттордун статусу жана ролун аныктоо;

10) тынчтыктын жана адамзаттын коопсуздук укугун бузгандыгы үчүн юридикалык жоопкерчилик (эл аралык укуктук жана мамлекеттик укуктук) жана башка.

13. Тынчтыкты жана адамдын коопсуздугун камсыз кылуу системасын аналитикалык изилдөөнүн алкагында алынган көрсөткүчтөр боюнча талаптар белгиленген, алар үчүн төмөнкүлөрдү аныктоо зарыл:

- бул көрсөткүчтөр колдонула турган маалыматтык чөйрө;
- социалдык, гуманитардык, саясий-укуктук көрсөткүчтөрдүн, көрсөтүлгөн объекттин алынган маңызына дал келүү деңгээли;
- алынган көрсөткүчтөрдү формалдаштыруу мүмкүнчүлүгүнүн даражасы;
- көрсөткүчтөрдүн бир эле системанын чегинде башка тартиптеги жана сапаттагы көрсөткүчтөр менен көрсөткүчтөрдүн өз ара байланышынын даражасы;
- жазуу жүзүндө индикаторлордун башкаруу субъектинин максаттарына жана милдеттерине ылайык келүүсү;
- зарыл болгон учурда алынган көрсөткүчтөрдү башкалар менен алмаштыруу мүмкүнчүлүгү;

- уюштуруу процедураларынын индикаторлорунун жана иштетүү алгоритмдеринин болушу.

14. Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштуулукка каршы күрөшүүнүн уюштуруу-укуктук көйгөйлөрүнүн өзгөчөлүктөрү төмөндөгүдөй мүнөздө берилет:

- каршы аракеттенүү проблемасын бир деңгээлде чечүү кыйла татаал проблемалардын жогорку деңгээлде пайда болушуна алып келиши мүмкүн, анткени «адамзаттын тынчтыгына жана коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы күрөшүү системасы» категориясы горизонталдуу да, вертикалдуу да өнүгүп, алга жылышы мүмкүн;

- тигил же бул коомдун өнүгүүсүнүн белгилүү бир этабы сөссүз түрдө ал мамлекеттин конкреттүү тарыхый кырдаал менен же региондогу эл аралык коомчулукта орун алган коомдук окуя менен байланышы.

Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы жасалган кылмыштар ар бир тарыхый мезгилде өзүнүн «өзгөчө салмагына» жана саясий-укуктук чараларды көрүү жана азайтуу маселесиндеги актуалдуулуктун даражасына ээ. Көбүнчө социалдык-гуманитардык мүнөздөгү көптөгөн терс көрүнүштөр, белгилүү бир тарыхый мезгилде адамдын укуктары менен эркиндиктери одоно түрдө бузулган учурлар такыр эле криминализацияланбай калган;

15. Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы күрөшүү процессинде уюштуруу-укуктук маселелерди чечүүгө таасир этүүчү факторлордун жана шарттардын комплекси (мисалы, саясий эркин жоктугу, мыйзамдардагы боштуктар, ресурстардын жетишсиздиги, эл аралык кызматташтыктын төмөн деңгээли) бар). Алар төмөнкүдөй:

- изилденип жаткан көйгөйлөр олуттуу түрдө айырмаланган социалдык-экономикалык жана геосаясий жагдайлар;

- гуманитардык маселелерди чечүү үчүн реалдуу шарттарда эл аралык мамилелердин субъекттери тарабынан түзүлгөн сот, укук коргоо, социалдык, эл аралык укуктук институттар жана механизмдер;

- жаңы социалдык-экономикалык, социалдык-саясий жана геосаясий кырдаалдын пайда болушу (социалдык-экономикалык, саясий, уюштуруучулук жана укуктук маселелерди чечүү жагынан);

- эски эл аралык, ички, укуктук механизмдердин, социалдык, гуманитардык, соттук жана башка коопсуздук институттарынын жаңы чөйрөгө адекваттуу өтүшү (көйгөйдүн калыптанышы);

- пайда болгон социалдык, гуманитардык жана эл аралык-укуктук көйгөйлөрдү чечүү үчүн жаңы механизмдерди жана институттарды (укуктук, укук коргоо, соттук) түзүү зарылдыгын түшүнүү (мындай көйгөйлөрдү чечүү жолдору).

16. Эмгекте, тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу системасын уюштуруунун типтүү автордук алгоритми келтирилген. Сунуш кылынган алгоритм, болуп жаткан экологиялык процесстердин (геосаясий процесстер; эл аралык мамилелердин субъекттеринин иш-аракеттери (аскердик, дипломатиялык); экологиялык, техногендик) жогорку белгисиздик шарттарында тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу системасын уюштуруу маселелерин чечүүгө мүмкүндүк берет деп болжолдонууда жасалган жана башка антропогендик факторлор). Бул багытта экономикалык, эл аралык, укуктук, социалдык, гуманитардык, аскердик жана коргонуу иш-чараларын пландаштыруу.

17. Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы күрөшүү системасын уюштурууда өзүнчө иштелип чыгууга, мүнөздөлүүгө жана деталдуу болууга тийиш болгон маанилүү аймактар жана зоналар аныкталды. Аларга төмөнкүлөр кирет:

1) Каршы аракеттенүү системасынын өзүн-өзү камсыздоосу (тышкы чөйрөгө көз карандылыктын даражасын аныктоочу көрсөткүч). Бул көрсөткүчтүн эң маанилүү курамдык бөлүгү – мамлекеттин, союздаш мамлекеттер блогунун ресурстук (аскердик-саясий, экономикалык, интеллектуалдык, технологиялык, ресурстук) өзүн-өзү камсыздоосу.

2) Маданий өзгөчөлүк. Аскердик блок жана экономикалык интеграция. Саясий чечимдерди кабыл алуудагы көз карандысыздыктын деңгээли.

Ички саясатты тышкы контролдоочу күчтөр жана схемалар менен шарттоо.

3) Өлкөдөгү калктын интеграциясынын деңгээли. Массаларды жана топторду бириктирүүчү жана мобилизациялоочу идеологиялык, маданий, диний системалардын болушу.

4) Экономиканын технологиялык жана өндүрүштүк көз карандылыгы.

5) Системанын ичинде да, сыртында да кыйратуучу таасирлерди болтурбоочу эффективдүү механизмдердин болушу.

6) Орто класстын деңгээли. Социалдык, гуманитардык, диний жана улуттук карама-каршылыктардын курчушун азайтуу жөндөмдүүлүгү.

7) Мамлекеттик башкаруунун терс социалдык-гуманитардык көрүнүштөрдү оң көрүнүшкө айландыруу жөндөмдүүлүгү жана мүмкүнчүлүгү.

8) Улуттук идеологиянын коомго тийгизген таасиринин деңгээли.

9) Ааламдашуу процессинде коомдун маданий жана диний адаптацияланышы.

18. Корутунду: «алсыз» өлкөлөргө (аскердик) каршы агрессияны азайтуу жана зыянсыздандыруу боюнча айтылган максаттын натыйжалары масштабдуу гуманитардык проблемалардын пайда болушуна алып келет:

1) агрессия актысын аныктоого универсалдуу, бирдиктүү мамилени формалдаштыруу. Ошол эле учурда, практика көрсөткөндөй, эл аралык мамилелердин субъектиси (көбүнчө экономикалык жана аскердик жактан күчтүүрөөк) өзүнүн геосаясий жана улуттук кызыкчылыктарынын негизинде каралып жаткан укуктук категорияны «түшүнөт»;

2) агрессия актысын диагностикалоонун универсалдуу алгоритмин аныктоо жана формалдаштыруу;

3) агрессия актысынын субъектилери катары жеке адамдарды гана эмес, бүтүндөй мамлекеттерди аныктоо;

4) БУУнун Коопсуздук Кеңешинин ролун жана агрессия фактысын аныктоо механизмдерин өзгөртүү.

19. Укуктук категорияга мүнөздүү болгон бардык белгилерди камтуу үчүн – “экоцид”, ошондой эле аны башка экологиялык кылмыштардан чектөө (айырмалап таануу). Экоциддин аныктамасы төмөнкүчө: жаратылыш чөйрөсүнө максималдуу зыян келтирүү максатында белгилүү бир аймактын экологиялык коопсуздугуна кол салуу, өсүмдүктөрдү же фаунаны массалык түрдө жок кылуу, атмосфераны же суу ресурстарын уулантуу жолу менен жасалган эл аралык кылмыш, бүткүл адамзаттын коопсуздугуна бирдей коркунуч туудурат, ал тургай согуштук операциялар учурунда, тынчтык мезгилде да айлана-чөйрөнү бузууга алып келүүчү башка аракеттерди жасоо.

4. Диссертацияда изденүүчү тарабынан жасалган ар бир жыйынтыктын (илимий жобонун), тыянактын жана корутундунун негиздүүлүгүнүн жана ишенимдүүлүгүнүн даражасы.

Диссертациялык иште жасалган жыйынтыктар, тыянактар жана корутундулар жетиштүү түрдө негизделген жана ишенимдүү, анткени заманбап методологиялык аппараттын колдонуусу менен аныкталат.

1-жыйынтык. Негизделген жана ишенимдүү, себеби биринчи булактардын жана илимий адабияттардын кеңири тобунун талдануусунун жыйынтыгында алынган.

2-жыйынтык. Негизделген жана ишенимдүү, анткени бул жыйынтык илимий адабияттардын талдануусунун жыйынтыгында алынган.

3-жыйынтык. Негиздүү жана ишенимдүү, анткени илимий адабияттардын жана тарыхый талдоо ишмердүүлүгүнүн талдануусунун жыйынтыгында алынган.

4-жыйынтык. Негиздүү жана ишенимдүү, анткени критикалык талдоонун жана кылмыш-жаза саясатынын терең талдоосунун жыйынтыгында алынган.

5-жыйынтык. Негизделген жана ишенимдүү, себеби эл аралык коопсуздукту камсыз кылуу чөйрөсүндөгү тутумду, кубулуштарды,

процесстерди изилдөө үчүн зарыл болгон негизги, базалык параметрлер аныкталган.

6-жыйынтык. Негиздүү жана ишенимдүү болуп эсептелет, анткени тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар үчүн эл аралык кылмыш жоопкерчилиги жөнүндө ченемдердин эволюция процессинин автордук мезгилдүүлүгү көрсөтүлгөн.

7-жыйынтык. Негиздүү жана ишенимдүү, анткени укук колдонуучулук тажрыйбанын изилденүүсүнүн, укуктук базанын терең талдоонун жыйынтыгында алынган.

8-жыйынтык. Негизделген жана ишенимдүү, себеби теоретикалык жана тажрыйбалык материалдарды терең талдоосунун жыйынтыгында алынган.

9-жыйынтык. Негизделген жана ишенимдүү, себеби укук коргоо органдарынын ишмердүүлүгүнүн талдануусунун жыйынтыгында алынган.

10, 11-жыйынтыктар. Негиздүү жана ишенимдүү, анткени тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутуму боюнча автордук илимий-изилдөө программасы көрсөтүлгөн жана коомдук - гуманитардык объекттерди, кубулуштарды жана процесстерди изилдөөгө автордун мамилеси сунушталган.

12, 13-жыйынтыктар. Негизделген жана ишенимдүү, себеби укук коргоо органдарынын ишмердүүлүгүнүн талдануусунун жыйынтыгында алынган жана эл аралык коопсуздукту камсыз кылуу чөйрөсүндөгү тутумду, кубулуштарды, процесстерди изилдөө үчүн зарыл болгон негизги, базалык параметрлер аныкталган.

14, 15-жыйынтыктар. Негиздүү жана ишенимдүү, анткени илимий адабияттардын жана укук коргоо органдарынын ишмердүүлүгүнүн талдануусунун жыйынтыгында алынган жана тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштуулукка каршы күрөшүүнүн уюштуруу-укуктук көйгөйлөрүнүн өзгөчөлүктөрү негизделген.

16, 17-жыйынтыктар. Негизделген жана ишенимдүү, анткени бул жыйынтык укук коргоо органдарынын ишмердүүлүгүнүн талдануусунун

жыйынтыгында алынган жана мыйзамга өзгөртүүлөрдү киргизүү зарылдыгы аргументтенип анын оптималдашуусуна багытталган.

18, 19 - жыйынтыктар. Негизделген жана ишенимдүү, себеби теоретикалык жана тажрыйбалык материалдарды терең талдоосунун жыйынтыгында алынган жана тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы аракеттенүү тутумун уюштуруу маселелерин оптималдуу чечүүнүн жолдорун аныктоо жана тутумдаштыруу ыкмасы боюнча сунуштар берилген.

5. Диссертацияда изденүүчү тарабынан иштелип чыккан ар бир илимий жыйынтыктын (жобонун), тыянактардын жана корутундунун жаңылык даражасы.

1, 2-жыйынтыктар. Жаңы болуп эсептелет, анткени автор биринчи жолу системалык түрдө бүгүнкү этапта тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу чөйрөсүндө негизги укуктук категориялар жана терминдер пайда болгон негизги шарттар жана жагдайлар баяндалган.

3, 4-жыйынтыктар. Жаңы, анткени укук колдонуучулук тажрыйбанын изилденүүсүнүн жыйынтыгынан келип чыккан, тынчтыкка жана коопсуздукка каршы кылмыштарды трансформациялоонун (жаңылоонун) ар кандай мейкиндиктик-убакттык учурдагы маданий, аскердик-технологиялык, социалдык-экономикалык, коммуникациялык-технологиялык өзгөрүүлөр менен байланышы белгиленген жана алардын ар кандай мейкиндиктүү-убакыттуу учурдагы өзгөрүүлөр менен байланыштары изилденип көрсөтүлгөн.

5, 6, 7-жыйынтыктар. Жаңы болуп саналат, анткени автор биринчи жолу эл аралык коопсуздукту камсыз кылуу чөйрөсүндөгү тутумду, кубулуштарды, процесстерди изилдөө үчүн зарыл болгон негизги, базалык параметрлери аныкталган.

8, 9, 10-жыйынтыктар. Жаңы болуп саналат, анткени автор тарабынан биринчи жолу тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар үчүн кылмыш-жаза жоопкерчилиги институтунун пайда болуу жана өнүгүү этаптарынын мыйзам ченемдүүлүктөрү аныктаган.

11, 12-жыйынтыктар. Жаңы болуп эсептелет, анткени укук колдонуучулук тажрыйбанын изилденүүсүнүн жыйынтыгынан келип, коомдук - гуманитардык объекттерди, кубулуштарды жана процесстерди изилдөөгө автордун мамилеси баяндалган.

13, 14, 15-жыйынтыктар. Жаңы, себеби автор биринчи жолу тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутумун иштеп чыгуунун эффективдүүлүгүнө таасирин тийгизген укуктук жана уюштуруучулук мүнөздөгү учурдагы көйгөйлөрдү баяндалган.

16, 17-жыйынтыктар. Жаңылыкка ээ, анткени автор биринчи жолу тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы аракеттенүү тутумун уюштуруу маселелерин оптималдуу чечүүнүн жолдорун аныктап жана тутумдаштыруу ыкмасы боюнча сунуштарды берген.

18, 19-жыйынтыктар. Жаңы болуп саналат, анткени автор биринчи жолу тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы аракеттенүү тутумун уюштуруу маселелерин оптималдуу чечүүнүн жолдорун аныктоо жана тутумдаштыруу ыкмасы боюнча сунуштарды берген.

6. Тийиштүү актуалдуу көйгөйлөрдү, теоретикалык жана колдонмо маселелерди чечүүгө алынган жыйынтыктардын ички биримдигин жана багытталгандыгын баалоо.

Изденүүчү Нуриев Дооронбек Шамшиевич тарабынан алынган жыйынтыктар ички бирдиктүүлүк жана изилденип жаткан көйгөйдүн алкагындагы жыйынтыктардын ортосундагы байланыштын бар болгондугу менен мүнөздөлөт.

Диссертацияда диссертант тарабынан иштелип чыккан илимий жоболор, тыянактар жана корутундулар атайын адабияттардын жана укук колдонуучулук тажрыйбанын жалпылануусунан жана талдануусунан алынган ишенимдүү булактарга негизделген.

Диссертациялык изилдөөнүн түзүмү илимий изилдөөнүн логикасына дал келет жана анын максаттары жана маселелери менен аныкталат. Баптардын мазмуну бүтүндөй ички биримдик менен мүнөздөлөт. Баптардын тийиштүү

тыянактар менен аяктоосу менен материалдардын берилүүсү аркылуу анын ирээттүүлүгүн жана логикалык аяктагандыгын өз алдынча белгилеп кетүү керек. Диссертациялык иштин ички биримдиги жана алынган жыйынтыктар жетиштүү тереңдикте корутундусунда жана практикалык сунуштамаларында чагылдырылган.

7. Алынган жыйынтыктардын практикалык мааниси.

Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү, изилдөөнүн жүрүшүндө алынган корутундуларды жана сунуштарды колдонууга мүмкүн экендигинде турат:

1) теоретикалык-изилдөө ишмердүүлүгүндө тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутумунун ар кандай теоретикалык-методологиялык түзүмдөрүн изилдөөдө, ошондой эле заманбап коркунучтарды эске алуу менен бирге анын перспективдүү өнүгүүсү;

2) укук иштеп чыгуу ишмердүүлүгүндө - изилденип жаткан чөйрөнү укуктук жөнгө салуунун концептуалдык негиздерин белгилөө;

3) автор тарабынан иштелип чыккан практикалык ишмердүүлүктө:

- тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутумун курууда теоретикалык-методологиялык жана уюштуруу-технологиялык параметрлер колдонулушу мүмкүн: а) изилдөөчүлөр жана аналитикалык кызматкерлер тарабынан; б) тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы аракеттенүү тутумун уюштурууда эл аралык мамилелердин субъекттери тарабынан; в) улуттук жана эл аралык сот адилеттүүлүгүнүн максаттары үчүн;

- тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутумун уюштуруунун типтүү алгоритми башкаруу субъекттерине тышкы чөйрөнүн жогорку белгисиздик шарттарында тынчтыкты жана адамзаттын коопсуздугун камсыз кылуу тутумун уюштуруу маселелерин чечүүгө мүмкүндүк берет (геосаясий процесстер; эл аралык мамилелердин субъекттеринин ишмердүүлүгү (аскердик, дипломатиялык); экологиялык техногендик жана/же антропогендик мүнөздөгү башка факторлор.

4) ар кандай окуу материалдарын, окуу куралдарын, тынчтыктын жана адамзаттын коопсуздугунун укугу боюнча атайын курстарды иштеп чыгууда, ошондой эле тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштарга каршы аракеттенүүнү камтыган маселелеринде.

Жалпысынан Нуриев Дооронбек Шамшиевич тарабынан диссертациянын темасына дал келген маанилүү тыянактар иштелип чыгып, тандалган тема боюнча жетиштүү түрдө толук изилдөө жүргүзүлгөн.

8. Диссертациянын негизги жоболорунун, жыйынтыктарынын жана тыянактарынын жарыкка чыгарылуусун тастыктоо.

Диссертациянын негизги жоболору, жыйынтыктары жана мазмунун камтыган материалдар Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиясынын талаптарына дал келүүчү илимий басылмаларда жарык көргөн.

9. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келүүсү.

Автореферат толугу менен диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максаттарына жана маселелерине дал келет. Автореферат бирдей мазмундагы кыргыз, орус жана англис тилиндеги резюмеге ээ.

Айрым, диссертациялык ишке коюлган талаптарга жана иштин маани-маңызына тетири таасири жок кемчиликтер жөнүндө айта кетсек, кээбир тексттик түзүлүштөрдө техникалык катачылыктарга жол берилген.

10. Жетектөөчү уюмдун, расмий оппоненттердин бекитилүүсү тууралуу сунуштардын негиздүүлүгү.

Диссертациялык кеңештин комиссиясы доктордук диссертация боюнча буларды аныктоону сунуштайт:

Расмий оппонент катары:

1. ***Мурзуабраимов Нурбек Бектемирович*** – изилдөө көйгөйлөрүнө жакын болгон эмгектерге ээ болгон юридика илимдеринин доктору, доцент (12.00.01):

1)Юридикалык жоопкерчилик институту //Наука и новые технологии. – 2013. №1. С.151-153.

2) Становление института конституционного контроля в Кыргызской Республике. //Наука и новые технологии. 2016. №1. С.112-115.

3) Эволюция института административной ответственности в Кыргызской Республике (досоветского периода, в советский период и на современном этапе. //Известия вузов. 2016. №1. С.50-55.

2. **Бастов Аяз Батыркулович** – изилдөө көйгөйлөрүнө жакын болгон эмгектерге ээ болгон юридика илимдеринин доктору, доцент (12.00.01):

1) Эволюционное развитие права: процессы глобализации и правовая интеграция (учебное пособие). 2013.

2) Интеграция правовых систем и сфера государственного суверенитета: теоретические аспекты и анализ доктринальных мнений (статья). 2011.

3) Институциональная характеристика развития глобальных отношений (статья). 2011.

3. **Абдрасулов Ермек Баяхметович** – изилдөө көйгөйлөрүнө жакын болгон эмгектерге ээ болгон юридика илимдеринин доктору, профессор (12.00.01):

1) Формирование и укрепление в РК профессиональной правовой культуры гос.служащих в свете модернизации общественного сознания. – Нур-Султан, 2020.

2) Утверждение верховенства права, общечеловеческих ценностей и приоритетов современного государства: деятельность Конституционного Совета РК. – Нур-Султан, 2020.

3) Действительные и мнимые пробелы в праве и пути их восполнения в правоприменительной деятельности судебных органов. //Вестник Института законодательства и правовой информации. №3, Нур-Султан, 2019. С.40-45.

Жетектөөчү уюм катары: Аль-Фараби атындагы Казак улуттук университети мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы, конституциялык жана административдик укук кафедрасы (050040, Казакстан Республикасы, Алматы ш., Аль-Фараби просп., 71).

Юридика илимдеринин доктору, профессор Асаналиев Тилек Асаналиевич (12.00.01), диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясынын мүчөсү болуп, берилген документтерди карап чыгып, Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын мамлекет жана укук институтунун, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук университетинин жана Ош мамлекеттик университетинин алдындагы юридика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуу даражасын ыйгаруу боюнча Д.12.24.695 Диссертациялык кеңешине Нуриев Дооронбек Шамшиевичтин 12.00.01 – мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы, мамлекет жана укук жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча юридика илимдеринин доктору окумуштуу даражасын изденип алуу үчүн «Тынчтыкка жана адамзаттын коопсуздугуна каршы кылмыштар: теориялык, тарыхый жана эл аралык укуктук аспектер» темасындагы диссертациясын кабыл алууну сунуштайт.

**Юридика илимдеринин доктору, профессор,
Кыргыз Республикасынын
эмгек сиңирген юристи**

Т.А. Асаналиев

Т.А. Асаналиевдин колун тастыктаймын:

В. инспектор ОЭП
Арапбаева М.А.